Kurdi Imre

Zűrös Budapest

KÖNYVKRITIKA - KÖVETÉSI TÁVOLSÁG - LVI. évfolyam, 45. szám, 2012. november 9.

Kondor Vilmos: Budapest novemberben. Agave Kiadó, Budapest, 2012. 313 oldal,2980 Ft

Aki egy krimisorozat utolsó (?) kötetéről szeretne beszélni, az óhatatlanul rákényszerül az összevetésre. Hiszen éppen ez a krimisorozatok logikája: hogy egyrészt hozzák az immár bevett és megkedvelt, megbízható színvonalon kivitelezett hősöket és hatáselemeket, másrészt minden egyes kötetben nyújtanak valami újat is. Nem volt ez másként Kondor Vilmos immár többé-kevésbé kultuszkönyvvé vált, a kritikákban hiánypótlóként üdvözölt, és nem csupán itthon, hanem külföldön is komoly figyelemre méltatott bűnügyi regényei esetében sem. Lássuk tehát, hogyan sikerült a befejező rész az előző kötetek felől olvasva.

Kondor már az előző, *Budapest romokban* című kötetben gondosan és előrelátóan megalapozta a folytatást. Emma, Gordon és Krisztina nevelt lánya vidékre költözött, Krisztina eldöntötte, hogy nem hajlandó megbékélni a már akkor rémisztő közállapotokkal, és távozik az országból, magát Gordont pedig olyan állapotban hagytuk magára 1946 nyarán, a cselekmény lezárulta idején, hogy igazság- és önérzetét, továbbá a saját emberi méltóságához és személyes szabadságához való feltétlen ragaszkodását ismerve teljesen nyilvánvaló volt: ha életben akar maradni, akkor nincs többé maradása a kommunista diktatúra felé rohanó országban. Ráadásul Kondor életben hagyta Gordon egyik ősellenségét, Wayandot, és felbukkant a negyedik kötetben az akkor még gyerek Gyurka is, akire fontos szerepet osztott a szerző az itt tárgyalt, befejező részben.

A cselekmény folytatása tehát nem okozott nehézséget, és a jó ütemben adagolt visszatekintésekből kibontakozik az is, ami az időközben eltelt tíz esztendőben történt Gordonnal és Krisztinával. Csakugyan elhagyták az országot még 1947 novemberében, miután Krisztinának nem teljesen tisztázott körülmények között sikerült kiszabadítania Gordont az ÁVH börtönéből, majd egy rövid amerikai kitérő után Bécsben telepedtek le. Innen indul tehát az utolsó kötet cselekménye 1956 októberének első napjaiban.

Ami mármost magát a cselekményt, illetve a technikai értelemben vett cselekménybonyolítást illeti, úgy vélem, ebből a szempontból okkal kelt némi hiányérzetet az olvasóban a regény. Igaz, nem volt ez másként már az előző kötetekben sem, márpedig nem elhanyagolható szempont ez egy olyan könyv esetében, amely a „krimi” műfajmegjelölést viseli a címlapján. A hiányérzetet pedig nem elsősorban a feszültségív kidolgozatlansága okozza, hanem inkább az a benyomás, hogy eleve cinkelt lapokkal játszik a szerző. Hiszen bármennyire igyekszik is egyéníteni (notórius gombócevő), illetve a megfejthetetlenség aurájával körülvenni a Stubenhaber nevű amerikai–osztrák detektív alakját, végső soron mégsem sikerül ellepleznie, hogy a figura nem több puszta technikai segédeszköznél: ő az, akinek megmagyarázhatatlan módon sikerül egyáltalán átjuttatnia a határon az itthon továbbra is körözött Gordont, illetve olyan, alapvető fontosságú információkkal látja el a főhőst éppen a cselekmény döntő pontján, amelyekhez amaz saját erejéből semmiképpen sem juthatott volna hozzá. Másfelől igaz az is, hogy ezeket az elbeszéléstechnikai megoldatlanságokat bőségesen ellensúlyozza Kondornak az az immár jól ismert képessége, hogy mindössze néhány határozott vonással, rendkívül takarékosan képes plasztikus és már az első pillanatban ismerősnek tűnő mellékszereplőket teremteni – márpedig ilyenekkel szerencsére tucatjával találkozik az olvasó ebben a könyvben is.

Hogy Bécsből indul a cselekmény, az alkalmat ad Kondornak arra, hogy ismét – ezúttal nem Budapest, hanem a korabeli Bécs hangulatának felidézése során – megcsillogtassa kétségbevonhatatlan atmoszférateremtő erényeit. Hiszen végtére is ez volt – legalábbis számomra, és aligha vagyok ezzel

egyedül – már az előző kötetek egyik legfőbb vonzereje is, ezért volt jó olvasni a *Bűnös Budapest* sorozat eddigi köteteit. És még ha a hangulatfestés és általában véve a történelmi múltidézés hitelessége mindig kérdéses marad is, Kondor olyannyira érzékien, olyannyira hihetően idézi meg ezt az immár letűnt budapesti – illetve ezúttal bécsi – atmoszférát, hogy a magam részéről most már tudni vélem például, milyen volt 1936 őszén gombapaprikást enni egy belvárosi kiskocsmában, vagy éppen hamis tojásrántottát 1946 nyarán az Abbáziában. És jóllehet, a sorozat első kötete éppen ebből a szempontból helyenként túlírtnak tűnhetett még, Kondor már a második kötettől fogva egyre takarékosabb eszközökkel volt képes kiváltani ugyanazt a lenyűgöző hatást.

Csakhogy éppen ebben a tekintetben fogalmazódtak meg bennem a legsúlyosabb kétségek az ötödik, záró kötettel szemben. Mert attól a pillanattól fogva, hogy Gordon és Krisztina átlépi a magyar határt, mintha éppen ezt az atmoszférateremtő képességét veszítené el Kondor. Hibátlanul felmondja persze a történelmi leckét: szóba kerülnek a forradalom főbb eseményei, ezúttal is fellépnek történelmi nevet viselő figurák, többek között Jean-Pierre Pedrazzini, sőt a francia fotóriporter felvételeit nyilvánvaló intermediális hivatkozások formájában több helyütt fel is használja szövegében a szerző. Ámde a történelmileckefelmondás ettől még puszta leckefelmondás marad, a történelmi sorsforduló pedig puszta díszlet. Más szóval: Amit 1956 őszéből megmutat Kondor regénye, az nem a bűnös és nem is a forradalmi, hanem legjobb esetben is csak a zűrös Budapest.

Úgy vélem, van egy mélyebben fekvő, strukturális oka is ennek a hiányosságnak. Nevezetesen az, hogy Gordon korábbi nyomozásai – jóllehet az egyes bűnesetek eleinte periférikusnak tűntek – mindig az adott pillanatban fennálló történelmi konstelláció sűrűjébe vezették az olvasót. Más szóval: a sorozat előző köteteiben Kondornak rendszerint sikerült közvetlenül, konkrét emberi sorsokon szemléltetve megmutatnia egy-egy történelmi sorsforduló dilemmáit, és nemegyszer végzetes következményeit. Ezért lehettek a *Bűnös Budapest* sorozat előző kötetei sokkal többek puszta krimiknél, és ezért kevesebb náluk az utolsó kötet: Gordon nyomozása ugyanis ezúttal mindvégig magánügy marad, az adott történelmi sorsforduló, a Budapesten zajló forradalom pedig következésképpen óhatatlanul külsődleges díszlet. Némi üggyel-bajjal kiolvashatunk persze egy történelmi állítást a regényből. Nevezetesen azt, hogy a kommunista diktatúra nem csupán strukturálisan volt elnyomó rendszer, hanem a hatalmasok korruptsága miatt személyükben is megalázta, tönkretette és kifosztotta alattvalóit. Csakhogy egyrészt ez volt már – röviden összefoglalva – az előző, negyedik kötet alaptézise is, másrészt ez az állítás legföljebb a forradalom előtörténetére, és nem a regényben megidézni kívánt történelmi pillanatra nézve érdekes.

Arra utal talán a kötet némileg érthetetlennek tűnő címe is, hogy maga a szerző is tudatában van ennek a hiányosságnak. Hiszen joggal tehetjük fel a kérdést, hogy miért a *Budapest novemberben* címet viseli a könyv, ha már egyszer október első napjaiban kezdődik, és október utolsó napjaiban zárul le a cselekmény. Egyrészt persze magyarázhatjuk az első pillantásra érthetetlennek tűnő címet azzal, hogy a késő októberi köd nyeli el Gordont az utolsó jelenetben: hiszen végül Budapesten marad, és aligha lehet kétséges, hogy valamilyen formában részt fog venni a rövidesen megkezdődő novemberi harcokban. A magam részéről mégis szívesebben olvasom a címet egy hiátus tudatos jelzése gyanánt: annak beismeréseként, hogy Kondor Vilmosnak ezúttal éppen arról nem sikerült érdemben beszélnie, amiről a legjobban szeretett volna.